

Doteraz najobsiahlejšie spracovanie starogréckej filozofie poskytovali známe Zellerove Dejiny filozofie Grékov (E. Zeller, Die Philosophie der Griechen in ihrer geschichtlichen Entwicklung) v troch dieloch o 6 zväzkoch (spolu 5344 strán veľkého formátu). Vo vlastnej výkladovej časti sú už tieto Zellerove Dejiny na niektorých miestach zastaralé (posledné doplnené vydanie je z rokov 1922—1923). No predsa si aj naďalej podržujú svoj význam a hodnotu (v r. 1966 boli znovu vydané celé v NSR, ide však len o nezmenenú prelať vydania z rokov 1922—1923), a to najmä pre mimoriadne bohatý poznámkový aparát, v ktorom sa jednak doslovne citujú a zároveň interpretujú často inak ťažko dostupné primárne pramene gréckej filozofie (texty, staroveké komentáre a pod.) ako aj kriticky rozoberá odborná literatúra publikovaná až do roku vydania príslušných zväzkov (najďalej do roku 1922). Od dvadsiatych rokov však bádanie o gréckej filozofii značne pokročilo, takže sa prirodzene čakali nové syntetické dejiny gréckej filozofie opierajúce sa už o novú špeciálnu literatúru z tejto oblasti.

Na túto úlohu sa podujal W. K. C. Guthrie, profesor pre antickú filozofiu na univerzite v Cambridge, a začal vydávať skoro podobne rozsiahle ako Zellerove anglicky spracované Dejiny gréckej filozofie. Guthrie si rozvrhol celé dielo do 5 zväzkov (formátu Zellerových Dejn), v ktorých chce vylúčiť grécku filozofiu od jej počiatkov až do novoplatonizmu (výklad o ňom nebude už v diele zahrnutý). Doteraz vyšli z tohto monumentálne koncipovaného diela dva zväzky.¹

V predslove I. zväzku (str. IX—XII) hovorí Guthrie o koncepcii celého diela. Podotýka, že na pranie samotného vydavateľstva uvádzajú sa grécke texty iba v preklade (aby totiž dielo mohli s porozumením študovať aj tí, čo neovládajú gréčtinu), ale problémy, ktoré sa bez znalosti

gréčtiny nedajú vysvetliť, preberajú sa v poznámkach alebo exkurzoch a dodatkoch k jednotlivým oddielom. Po tomto predslove nasleduje stručná zmienka o prameňoch (str. XIII—XIV) a zoznam skratiek najčastejšie citovaných periodík a základnej odbornej literatúry (str. XIV).

Samotný výklad sa začína úvodom (str. 1—25), v ktorom sa hodnotí význam gréckej filozofie vôbec a charakterizujú sa podmienky a miesta jej vzniku a postupného rozvoja. V nasledujúcej kapitole (str. 26 až 38) hovorí sa potom o samotnom vzniku filozofie v Grécku.

Vlastné dejiny gréckej filozofie začína potom Guthrie Miléfanmi, Taletom (str. 39—71), Anaximandrom (str. 72—114) a Anaximénom (str. 115—145). Čo do rozsahu spracovania, venuje sa v tomto I. zväzku najviac miesta a tým aj pozornosti Pytagorovi a pytagorovcom (str. 146 až 359), čo je doteraz najväčšia štúdia uverejnená o Pytagorovi a pytagorovcoch v anglickom jazyku vôbec. Osobitná kapitola sa venuje z pytagorovcov Alkmaionovi (str. 341—359). V chronologickom poradí preberá potom Guthrie filozofa — básnika Xenofana (str. 360—402), ktorého oprávne zaraduje do dejín gréckej filozofie proti niektorým novodobým tendenciám vylúčiť ho z nich. Oveľa viac miesta venuje sa však Herakleitovi (str. 403—492).

Druhý zväzok má podtitul "Predsokratovská tradícia od Parmenida k Demokritovi". Tento podtitul volí Guthrie úmyselne, ako sám hovorí v predslove tohto zväzku (str. XI—XIV), pretože nie všetci filozofi zahrnutí do tohto zväzku sú predsokratovci vo vlastnom slova zmysle. Na uvedený problém som už sám pred nie-

¹ W. K. C. Guthrie, A History of Greek Philosophie. I. zv. (The earlier Presocratics and the Pythagoreans) Cambridge 1962, strán 537; II. zv. (The Presocratic Tradition from Parmenides to Democritus) Cambridge 1965, strán 554.

kolkými rokmi upozornil (pozri Slov. filoz. časopis XIV, 1959, str. 127, pozn. 7). Na základe voľby takéhoto termínu („predsokratovská tradícia“) mohol potom Guthrie zahrnúť do tohto zväzku aj Demokrita, ktorý inak bol o 10 rokov mladší než Sokrates. Po predslove je aj v tomto zväzku stručná zmienka o prameňoch (str. XV až XVI) a zoznam skratiek časopisov a základnej literatúry (str. XVII).

Vlastný výklad sa začína eleatmi (str. 1—118), z ktorých najviac pozornosti sa venuje pochopiteľne Parmenidovi (str. 1 až 79), v primeranej miere potom Zenonovi (str. 80—100) a Melisovi (str. 101—118). Celý predchádzajúci vývoj gréckej filozofie od Milétanov až k eleatom včítane charakterizuje Guthrie ako monizmus (str. 119 až 121). Niet pochybnosti o tom, že sa to oprávnené tvrdí o Milétanoch, Pytagorovi a pytagorovcoch, v určitom zmysle aj o Herakleitovi, či však to možno tak jednoznačne tvrdiť o eleatoch, najmä Parmenidovi (Xenofanes napr. uznával dve „pralátky“ — vodu a zem), zdá sa mi pochybné. Parmenidova filozofia sa nezakladá totiž primárne na monistických špekuláciách o vzniku a podstate sveta z jednej „pralátky“.

Po eleatoch nasledujú „pluralisti“, ako nazýva Guthrie Empedokla (str. 122 až 265), Anaxagora (str. 266—338) a atomistov Leukippa a Demokrita (str. 382—508). Názov „pluralisti“ nie je podľa môjho názoru celkom šťastný. Skôr by sme tu mohli hovoriť o dualizme, aj keď v prípade Empedokla nie celkom ešte vyhranenom. Medzi Anaxagora a atomistov zaraďuje Guthrie ešte niektorých monistov z druhej polovice 5. stor., a to Archelaa a Diogena z Apolonie, o ktorých sa v bežných príručkách hovorí o spojitosti s Milétanmi, hoci ich filozofické systémy vznikli ako reakcia na pluralizmus filozofov 5. storočia.

Oba zväzky majú na konci pomerne rozsiahlu bibliografiu, index citovaných miest, generálny index a druhý zväzok má ešte navyiac index gréckych slov.

Ako sám Guthrie uvádza, nechce písať

dejiny filozofických problémov, ale dejiny filozofov. Východiskom je mu filologicko-historická metóda. Vlastnú filologickú metódu uplatňuje predovšetkým vo východiskových textoch, ktoré mu tvoria bázu pre vlastný výklad. Túto časť však zaraďuje do poznámok, ktoré sú osobitne bohaté najmä pri Herakleitovi a Parmenidovi, no v nijakom prípade nedosahujú rozsah poznámkového aparátu u Zellera, ktorý po tejto stránke zostane ešte dlho nedostihnuteľný. Osobitne po stránke filologickej glosuje Guthrie takmer celú prvú polovicu Parmenidovej filozofickej básne. Keďže Guthrieho dejiny sú dejinami filozofov, začína sa každý oddiel o príslušnom filozofovi „datovaním a životom“, potom sa spomína „dielo“, niekedy sa ďalej uvádza „centrálny problém“ (napr. u Parmenida je problém vzťahu cesty pravdy a cesty zdania), načo sa v ďalšom výklade dodržiava obvyklý postup: kozmologické základné princípy, kozmogónia, kozmológia v jednotlivostiach, fyziológia atď.

Guthrie nie je marxista, no vrchol predsokratovskej tradície predstavujú uňho atomisti, predovšetkým Demokritos. Guthrieho výklad je vždy triezvy, vecný, jasný a prehľadný, nevŕhá pojmy a kategórie modernej filozofie do filozofie antickej, čoho sme často svedkami v mnohých buržoáznych prácach. Napr. podľa J. Brechta (Heraklit. Heidelberg 1936, str. 39 n.) „bez prihliadania na vrcholne objasňujúce výklady Heideggerove je ťažko možná nová plodná interpretácia antickej filozofie“. Triezvosť a vecnosť sa u Guthrieho prejavuje aj v tom, že sa vyhýba príliš špekulatívnym a hypotetickým výkladom tam, kde niektoré problémy ostávajú stále otvorené. Guthrie totiž nevynecháva nijaký dôležitý problém, ktorý je predmetom vedeckej diskusie, no zavše sa jeho výklad práve týchto sporných a nejasných problémov končí otáznikom alebo cituje riešenie iného bádateľa ako prijateľné bez toho, že by sa s ním stotožňoval. Všade sa snaží zachovať rozvážny úsudok, a to už aj pri výbere, prípadne hodnotení špeciálnej literatúry.

Pritom ale Guthrieho dielo nie je príručkou, ako by snáď bolo možné usudzovať z jeho doterajšej charakteristiky.

Tolko vo všeobecnosti o tomto diele, ktoré sa v západnej odbornej literatúre stretlo dosiaľ s veľmi priaznivým ohlasom. V jednotlivostiach, pravda, sú mnohé veci diskutabilné, nemožno vždy a všade s autorom súhlasiť, v nejednom prípade možno dokonca argumentovať pro i kontra, pretože to zavše pripúšťa aj samotný základ u týchto filozofov, z ktorého vychádzame. Nezachovali sa nám totiž úplne diela ani jedného z týchto predatických filozofov (ako je asi najvýstižnejší názov pre filozofov

tohto obdobia), ale len väčšie-menšie množstvo zlomkov ako aj často nie dosť spoľahlivé doxografické zprávy (t. j. zprávy, ktoré obsahujú výklad učenia jednotlivých filozofov). To sú inak skutočnosti známe, ktoré nás však často nútia k opatrným záverom.

Na záver iba tolko: ako doteraz nebolo možné pracovať v oblasti dejín gréckej filozofie bez Zellera, odteraz to bude ešte aj Guthrie (popri trvalej hodnote Zellerovho diela), na ktorého výklady a výsledky bude potrebné pri tejto práci prihliadať.

Július Špaňár

OZNÁMENIE

Redakcia časopisu *Filozofia* oznamuje čitateľom, že od 4. čísla t. r. začne pravidelne v každom čísle v novej rubrike *Konzultácie* uverejňovať materiály, určené pre pomoc učiteľom filozofie na stredných školách. Ako je známe, od budúceho školského roku sa začne aj na stredných školách vyučovať filozofia ako osobitný predmet. Úfame, že v novej rubrike nájdú čitatelia Filozofie dobrého pomocníka a inšpirátora pre vyučovanie filozofie.

Redakcia